Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Architecture, Land and Environmental Sciences Articles

2018-04

þÿ ˆ ½ ± Ä µ Ä Á ¬ ³ É ½ ¿ , - ½ ± ¿ Á ¸ ¿ ³ Î ½

Xenopoulos, Solon

þÿ ‘ ½ ´ Á - ± Â § ± Ä ¶ · ¸ É ¼ ¬ Â

http://hdl.handle.net/11728/11566

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

διόραμα

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

«Σε βασιλική κλίνη
ανάμεσα στ' άσπρα σεντόνια των αιώνων
γεύτηκε η νια τον μελίγονο έρωτα
πληρώνοντας ακριβά το τίμημα της εξουσίας».

Ανδρέας Χατζηθωμάς

ΤΕΥΧΟΣ
17
ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2018

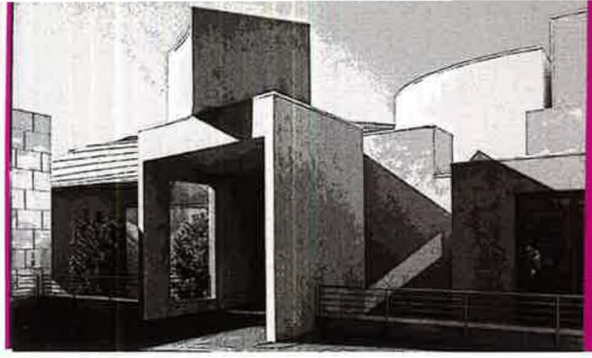

Σόλων Ξενόπουλος

Αρχιτέκτονας,
Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ
Κοσμήτορας Σχολής Αρχιτεκτονικής και Γεωπεριβαλλοντικών Επιστημών,
Πανεπιστήμιο Νεάπολις, Πάφος

ΕΝΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ, ΕΝΑ ΟΡΘΟΓΩΝΙΟ ΚΑΙ Ο ΧΩΡΟΣ

Μια περίεργη φιγούρα, με έναν ηλεκτρικό κοπτικό τροχό, γονατιστή, χαράζει αργά ένα τετράγωνο σχήμα στην αυλή ενός μνημειακού κτηρίου. Το δάπεδο είναι στρωμένο με σκληρούς κυβόλιθους, γεγονός που καθιστά την χάραξη κοπιώδη. Με το κόψιμο μάλιστα, η σκόνη από τους χαραζόμενους κυβόλιθους, εκτοξεύεται με ταχύτητα και ένταση, όπως συμβαίνει με το κόψιμο πέτρας ή ξύλου όπου, για την αντιμετώπιση της σκόνης ή των ψηλών θερμοκρασιών που αναπτύσσονται, διοχετεύεται και αρκετή ποσότητα νερού.

Η φιγούρα προστατεύει τα μάτια και το πρόσωπό της με την γνωστή μάσκα που χρησιμοποιούν οι οξυγονοκολλητές, ενώ το υπόλοιπο σώμα προφυλάσσεται με μια χοντρή φόρμα εργασίας. Η επιμέλεια και η προσοχή που επιδεικνύει είναι εντυπωσιακή, σε βαθμό που η δράση στο σύνολό της να μοιάζει με χειρουργική επέμβαση ακριβείας. Τέλος, στο στενό αυλάκι που προκύπτει με την χάραξη, εντίθεται ένα γραμμικό φωτιστικό, έτσι που κυρίως τις βραδυνές ώρες το γεωμετρικό σχήμα του τετραγώνου να αναδεικνύεται σε μια φωτεινή τεθλασμένη γραμμή.

Η αισθητική σημασία του τετραγώνου ως γεωμετρικού σχήματος το οποίο αντικατοπτρίζει την εκλογικευμένη οικονομία των μέσων αλλά και την εμβάθυνση της σκέψης, είχε αιώνες πριν χρησιμοποιηθεί συστηματικά και ευρηματικά στην ελληνική, και όχι μόνον, αρχιτεκτονική.

Στην σημερινή δε ψηφιακή εποχή άπειρες πληροφορίες συμπυκνώνονται σε ένα μικρό τετραγωνάκι διαστάσεων περίπου 3Χ3 εκατοστών, γεμάτο με διάφορα διάσπαρτα σαν ψηφιδωτό, και μη αναγνώσιμα από την όραση στίγματα, αλλά μόνο από κάποια συσκευή ψηφιακής ανάγνωσης.

Για την πολιτιστική αξία του τετραγώνου ποιητικά φιλοσοφεί ο Οδυσσέας Ελύτης :

«Μπορεί να φαινεται παράξενο αλλά είναι αλήθεια: Οι πιο μεγάλες στιγμές στην ιστορία των εικαστικών τεχνών σημειώθηκαν διττώς και κατ'αντινομίαν:

– Τη στιγμή που η καμπύλη γραμμή πήρε την απόφαση να μεταβληθεί σε ορθή γωνία και τετραγωνίστηκε ο υλικός κόσμος...»

«Το Τετράγωνο», όμως, είναι και ο τίτλος μιας ακόμα σουηδικής ταινίας, η οποία μάλιστα βραβεύτηκε με τον «Χρυσό Φοίνικα» του Φεστιβάλ Καννών 2017, αλλά συνέλεξε και αρκετές άλλες διακρίσεις.

Η εργώδης, λοιπόν, προσπάθεια της φιγούρας ανοίγει την ταινία, και δεν είναι παρά η κατασκευή από μια καλλιτέχνιδα της εγκατάστασης ενός έργου τέχνης, στην αυλή μιας πινακοθήκης. Ενώ όμως θα μπορούσε να υποτεθεί ότι ο τίτλος της ταινίας παραπέμπει στο συγκεριμμένο έργο, εν τούτοις αυτό που συμβαίνει είναι στην πραγματικότητα μια νοητική αντιστροφή, και τόσο το «τετράγωνο» σχήμα του έργου, όσο και ο τίτλος «τετράγωνο» της ταινίας αναφέρονται σε κάτι πιο γενικό το οποίο αφορά και τα δύο ως λογικές κατασκευές.

Ο σύγχρονος σουηδικός κινηματογράφος φαίνεται να διαμορφώνει πλέον ένα ξεχωριστό στυλ, μια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, όπου μπορεί να αναδεικνύονται συγκεκριμμένα χαρακτηριστικά. Αυτά έχουν κυρίως να κάνουν με την αυστηρή και συνεπή ταύτιση δομής, περιεχομένου και μορφής.

Δηλαδή την ανάδειξη της μορφής όχι ως αποτέλεσμα κάποιας διεργασίας που αρχίζει από ένα προϋπάρχον περιεχόμενο. Αντίθετα μάλιστα, μια ταινία, ως κατασκευή, υφίσταται μορφολογικά με την ανάπτυξη και ανάδειξη του περιεχομένου της μέσω της δομής της.

Ενδεικτικά δείγματα αυτής της τεχνικής είναι ταινίες της τελευταίας δεκαπενταετ-

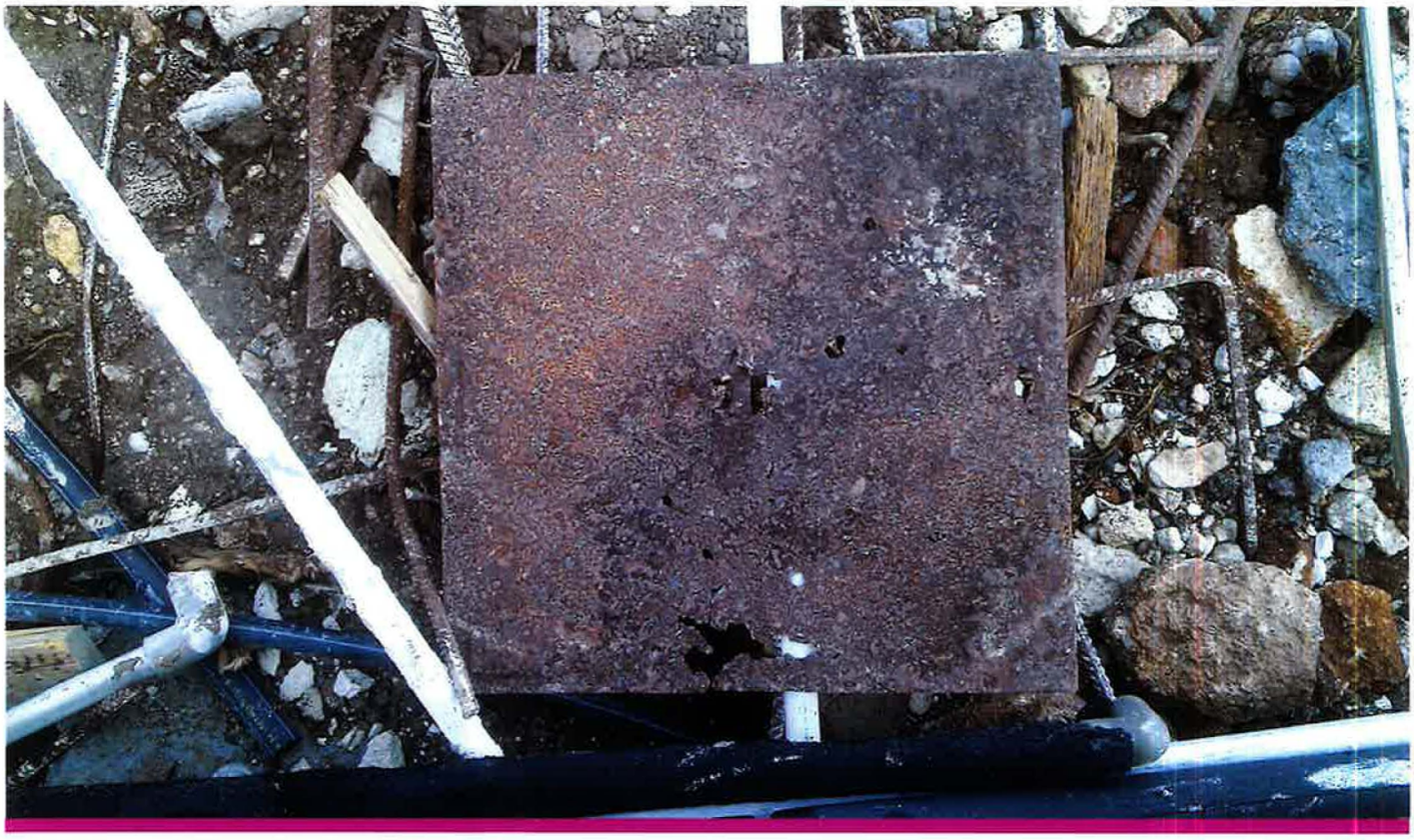

ετίας, με κορυφαίο εκπρόσωπο τον Roy Andersson και τον πιο σύγχρονο Ruben Ostlund, σκηνοθέτη, σεναριογράφο και υπεύθυνο του μοντάζ του «Τετραγώνου».

Στις ταινίες αυτές ισχυρό ρόλο έχει ο υποδόριος ειρωνικός σχολιασμός της κοινωνικής πραγματικότητας της χώρας τους. Τεχνικά αυτό επιτυγχάνεται με την υιοθέτηση μιας αρχιτεκτονικής που έχει την μορφή αλληλουχίας θεματικών επεισοδίων, τα οποία τοποθετούνται με κάποια σειρά στη διάρκεια της ταινίας και σύμφωνα με αρχές όπως:

1. Στις ταινίες του Andersson πχ. ο διαχωρισμός των επεισοδίων είναι αρκετά σαφής και η οποιαδήποτε πλοκή έχει δευτερεύουσα σημασία. Τα επεισόδια είναι σύντομα σε διάρκεια. Στο «Τετράγωνο» του Ostlund, η θεματική σύνδεση μεταξύ των επεισοδίων είναι ισχυρότερη, έτσι που η γραμμική αφήγηση στην ταινία να έχει αρκετά ισχυρή θέση, ενώ ατονεί ο επιμερισμός σε αυτόνομα επεισόδια.
2. Η κάμερα γενικά είναι στατική και σε απόσταση από τα γεγονότα, παρακολουθώντας αυτά με ειρωνεία, με την οποία αναδύονται οι ενδογενείς παθογένειες μιας σχεδόν τέλειας κοινωνίας.
3. Στις ταινίες αυτές περιγράφονται κυρίως καταστάσεις και δευτερευόντως χαρακτήρες.
4. Ο Andersson χρησιμοποιεί σχεδόν μονοχρωματικές συνθέσεις με ελάχιστες διαφοροποιήσεις εντάσεων. Ο Ostlund αντίθετα βρίσκεται πλησιέστερα σε μια ρεαλιστική χρωματική λογική, η οποία όμως, σε συνδυασμό με τη γραμμική ανέλιξη της πλοκής, ανατρέπεται καθοριστικά με τον, πολλές φορές, άγριο παραλογισμό των γεγονότων που παρουσιάζονται. Ο σχολιασμός του δε, στηρίζεται ακριβώς σ'αυτό τον παραλογισμό, που ανακαλεί την τεχνική του μεγάλου σουρεαλιστή Louis Bunuel. Έτσι, ένας γορίλλας περιφέρεται ως κατοικίδιο στο μοντερνίζον και απλό κατά τα άλλα διαμέρισμα μιας νεαρής κριτικού τέχνης, όπως άλλωστε η αρκούδα που κυκλοφορεί στο μεγαλοαστικό σπίτι στον «Εξολοθρευτή Άγγελο» του Bunuel.
5. Τόσο στον Andersson όσο και στον Ostlund ο επιμερισμός της ταινίας σε τμήματα/επεισόδια, παρέχει την ευχέρεια συνδυασμού των επεισοδίων μεταξύ τους, σε μια φαινομενικά τυχαία σειρά. Εν τούτοις αυτή η φαινομενική τυχαιότητα επιτρέπει στους θεατές πολλαπλές ερμηνείες της ταινίας.

Το ισχυρό εργαλείο του σκηνοθέτη στο «Τετράγωνο» είναι το ορθογώνιο (και όχι τετράγωνο πλέον) κάδρο και η σύνθεσή του. Επιλέγει, λοιπόν, σημεία και αποσπάσματα από τους χώρους της πόλης, και με παρατηρητικότητα και ακρίβεια τα καδράρει, έτσι ώστε να προβάλλονται στην κινηματογραφική εικόνα σαν έργα τέχνης ισάξια αυτών που εκτίθενται στους χώρους της πινακοθήκης.

Τα μπετονένια κολωνάκια που βρίσκονται τοποθετημένα σε πεζοδρομημένες περιοχές της πόλης, για να αποτρέπουν την διέλευση ή στάθμευση οχημάτων, καδράρονται, και στο πλαίσιο της επίπεδης οθόνης, μετασχηματίζονται σε ανάλογα μιας καλλιτεχνικής εγκατάστασης από στίβες από χώμα επιμελώς τοποθετημένες στην αίθουσα της πινακοθήκης, με τρόπο που να συνιστούν(;) έργο τέχνης. ■